

انشا پرواز اندیشه

کتاب کار آموزشی

درس هایی از انواع نوشته با

تمرین های

فردی و گروهی

چهل روش پیشنهادی

برای تقویت انشا نویسی

با مقدمه ای

از دکتر محمد رضا سنگری

به کوشش : مهوش نوری زاده

انتشارات آزاد مهر

مقدمه

در آمیختن دانش و تجربه ، همچون دو بال همراه ، سیر در افق های فراتر را میسرتر می سازد .هرگاه معلّمی عاشق و دلسوز ، ره آورد تجربه ها و آزموده های گران قدر خویش را با مطالعات و تأمل های علمی همراه کند و از خلاقیت و ذوق بهره بگیرد ، روش های تازه و بدیع آموزشی را رقم خواهد زد و آموزشی فعال ، پویا ، بانشاط و سازنده را ارمغان خواهد آورد .

انشا نویسی از موضوعات مظلوم ، فراموش شده و کم ارج انگاشته شده ای است که به دلیل فقدان روش های آموزشی همواره در حاشیه نگاه داشته شده است . از فقدان روش های آموزشی گفتم ، متأسفانه در نظام سنتی ما کمتر معلّمی مقوله ی انشا را آموزش می داد نوشتن موضوعات کلیشه ای رسم انشا گویی و انشا نویسی بود و دانش آموز که گاه واژه های موضوع را نمی فهمید و بیت نگاشته شده را به سختی می توانست بخواند موظّف به نوشتن بود معلوم است که از

کوزه همان برون تراود که در اوست و از کوزه ی خالی
اصلاً چیزی بیرون نمی تراود !

اینک ، انشا ، دست در دست آموزش نهاده است .
روش های نوشتن ، منظم و سامان یافته و عالمانه
آموزش داده می شود و معلمان فرهیخته و توانمند
می کوشند تا استعدادها را بشناسند و پنجره هایی به
سمت تماشای دنیای زیبای نوشتن بگشایند .

کتاب « انشا پرواز اندیشه » کوشش ارجمند و
ستودنی در همین جهت است . سرکار خانم مهوش نوری
زاده از بام ایران - شهرکرد - رسم پرواز در قلمرو آفتابی
نوشتن را هوشمندانه آموزش داده است و مقوله های
گوناگون نوشتن مانند داستان نویسی ، گزارش نویسی ،
سفرنامه ، روزنامه دیواری ، تک نگاری ، شرح حال نویسی
، نامه نگاری ، توصیف و باز آفرینی و ... را آموزش داده
است امید است در تداوم این راه آثاری برتر به خوا
ندگان و خواهندگان تقدیم کنند و با بهره گیری از
تجربه های ارزنده ی خود و دیگران ، راه را روشن تر و
پرشتاب تر طی کنند.

دکتر محمد رضا سنگری

حمد و سپاس ایزد منان را که همواره رهنمون و حامی من است

این اثر برگ سبزی است تقدیم به همه ی دوست
داران و حافظان قلم و اندیشه
با سپاس از جناب آقای دکتر محمد رضا سنگری که با
نظارت علمی و راهنمایی‌های مؤثر خود مشوق من در
گرد آوری و تهیه و تکمیل مطالب این کتاب بوده‌اند.
و تشکر از آقای سید حسین حسینی نژاد که با
انتشار سری کتاب های نگارشی لوح زرین آفاقی تازه
را پیش روی دوست داران نگارش و انشا گشودند. که
این اثر نیز از بهره گیری ،آثار گرانمایه آن بزرگواری
نصیب نمانده است .

فهرست

انشا پرواز اندیشه

مقدمه

اول دفتر به نام ایزد دانا

درس اول :انواع نوشته

درس دوم :گفتار و نوشتار

درس سوم:روش طرح جمله از جملات ساده شروع کنیم

درس چهارم: طرح سؤال

درس پنجم:تمرین مطالعه مطبوعات و گرفتن مطلب

درس ششم:تمرین مطالعه و تهیه یادداشت های کوتاه و گویا

درس هفتم:توصیف ۱

درس هشتم:توصیف ۲ ،توصیف صحنه یا منظره

درس نهم :توصیف ۳(توصیف اشخاص)

درس دهم : طرح داستان ،داستان های رمزی و

نمادین، زاویه ی دید (خیال پردازی در آفرینش

داستان) تمرین داستان نویسی و نمایش نامه نویسی

درس یازدهم : زبان یا ادبیات صنایع و آرایه های ادبی ، عناصر زیبای سخن

درس دوازدهم : تبدیل نظم به نثر (نوعی بازآفرینی)

درس سیزدهم : گزارش نویسی

درس چهاردهم : تهیه روزنامه دیواری

درس پانزدهم : معرفی زادگاه ، تک نگاری

درس شانزدهم : تهیه دفتر خاطرات خاطره نویسی

درس هفدهم : شرح حال نویسی

درس هجدهم : نامه نگاری (نامه های رسمی و

دوستانه)

درس نوزدهم : نامه ی سرگشاده و متن ادبی

درس بیستم : نوشته های الکترونیکی و ارتباطات

جهانی (پیامک ، ایمیل،وبلاگ نویسی)

درس بیست و یکم : خلاصه نویسی و باز نویسی

درس بیست و دوم : هزل، فکاهی و لطیفه ادبی از

انواع نوشته های طنز

درس بیست و سوم : فرهنگستان زبان و ادب فارسی ،

ترجمه و مترجمی

درس بیست و چهارم: مقاله و مقاله نویسی از انواع
نوشتن

چهل روش پیشنهادی برای تقویت انشانویسی

نکات مورد تأکید در ارزشیابی انشا

جدول علامت های نگارش ویرایش متن

منابع

اول دفتر به نام ایزد دانا

با یاد و سپاس از ذات بی همتای خداوند که شایسته آغاز هر سخنی است. او که با نگرش به آفریده های بی مثال و جهان بی نقصش هر صاحب خرد و اندیشه ای را درس می دهد. دنیا هر زمان در حال و تغییر و تحول است و انسان ها نیز از تأثیر این تغییر و تحول مستثنی نیستند. کار معلم نیز امروزه با دهه های پیش تغییری شگرف داشته با آن که درون مایه هدف هر معلم همان تعلیم و تربیت است. اما اینک نگاهی نو به این مقوله در سرتاسر دنیا نشان از رشد و بالندگی نسل بشر دارد. اگر زمانی معلم به صورت متکلم وحده بود و دانش آموزان به طور مطلق تنها شنونده و ثبت کننده ی گفتار و کردار معلم بودند. اما با توجه به رشد سریع علمی و وجود فن آوری های جدید و عصر ارتباطات باید این فرصت را به دانش آموزان داد تا خود گشاینده راه های نو و جدید در آموزش شوند. البته با توجه به این موضوع که نباید از نظارت و هدایت معلم بی بهره بمانند، زیرا در آن صورت بعید و دوراز واقعیت

نخواهد بود. که همه ی سرمایه ی زمان و اندیشه آنان به بطلت بگذرد. در این دوره از زمان بحث دانش آموز محوری یکی از بحث های داغ آموزشی است. زیرا با هدایت درست و منطقی دانش آموزان در این زمینه می توان خیلی سریع تر و عمیق تر به اهداف آموزشی رسید. یک معلم خوب در ابتدا یک مدیر لایق و کاردان است. زیرا با مدیریت گروه دانش آموزان و تقسیم کار در بین آنان کلاس درس را هدایت نموده و یادگیری را به آن ها می سپارد و با نظارت خود در جلوگیری از اتلاف وقت و خارج شدن از مبحث اصلی درس، کلاس را یاری می نماید. وضعیت یک کلاس درس بی شباهت به اداره و مدیریت یک جامعه و یا یک مدرسه نیست. یک مدیر دانا و مدبر کسی است که بیشترین بهره وری را در کمترین زمان و با حداقل امکانات به دست آورد. نظام آموزشی کشور ما نیز چند سالی است که به دنبال دست یافتن به چنین هدفی است .

درس نگارش که یکی از شاخه های درس ادبیات و زبان فارسی است نیز از این امر مستثنی نیست

اهمیت و ارزش نوشتن زمانی آشکار تر می گردد که در برخورد با هر یک از افراد تحصیل کرده یا مسئولین و مدیران ادارات یا سازمان ها در این مورد صحبت کنیم. زیرا برتری یک مدیر یا فرد بزرگسال در اجتماع توانایی ارتباط کلامی و نوشتاری با دیگران است. و درس انشا به خصوص در این مورد می تواند کار ساز باشد. فردی که خوب صحبت می کند، می تواند خوب هم بنویسد. و عکس آن اینکه افرادی که خوب می نویسند خوب هم صحبت می کنند. و این موضوع مشخص می کند که این دو امر لازم و ملزوم یکدیگرند. لذا توانایی انشا نویسی لازمه اش داشتن اطلاعات کافی در زمینه نگارش درست عبارت ها و جملات و پیوند منطقی بین جمله ها است. و درس انشا از همین نظر قابل تعمق و دقت است.

دلیل اینکه انشا برای بسیاری از دانش آموزان مشکل به نظر می رسد این است که، فکر می کنند باید حتماً نوشته هایی چون نویسندگان بزرگ داشته باشند. و گاه انتظار معلمان نیز از آنها چنین است در صورتی که باید در این مورد چه از دید معلمان و چه از دید

دانش آموزان تجدیدنظری به عمل آورد، هدف اصلی از درس انشا توانایی صحیح نوشتن جملات و انتقال یک پیام یا مضمون به دیگران است. بنابراین حتماً نباید نویسنده بود تا این توانایی را داشت، خود دبیران نیز باید بدانند تربیت یک نویسنده نیاز به استعدادی ذاتی دارد، که درس انشا زمینه ای برای پرورش این استعداد است. اما نمی توان از همه چنین انتظاری داشت .

کلاس انشا کلاس خلاقیت است. بایستی شرایط لازم را جهت خلاقیت دانش آموزان در آن فراهم نمود ، حال که هدف از درس انشا برای ما آشکار گردید باید مرحله به مرحله تمرین کنیم تا این توانایی را برای نوشتن یک متن صحیح کسب نماییم.

در طی سال های تحصیلی دانش آموزان پس از آشنایی با حروف الفبا ساختن واژه ها را با تمام ویژگی های خاصی که یک واژه دارد آموخته اند که عبارت است از: معنا و مفهوم واژه ، کلمات مترادف و متضاد ، صورت املائی صحیح کلمات ، چگونگی کار برد کلمه در جمله برای رساندن یک پیام و مفهوم

یعنی آموزش نوشتن جمله و آشنایی با قواعد دستور زبان فارسی مقدمه ای برای جمله نویسی در زبان فارسی است. چون دستور ساخت جملات نیز در هر زبان متفاوت می باشد. زبان آوایی فارسی، برای ایجاد ارتباط بین ما ایرانیان نیازمند این آموزش است. و پس از آن بحث نگارش و انشا نویسی مطرح می گردد. کتاب حاضر حاصل مطالعه و تحقیق در سری کتاب های نگارشی و تجربه های کار در کلاس انشا و نگارش است. و هدف از نگارش آن این است که در اداره و هدایت دانش آموزان در کلاس انشا تمرین های بیشتری ارائه شود. البته سعی شده درس های نگارشی در امتداد هم و با یک نظم منطقی قرار گیرد. و همچنین از جدید ترین انواع نوشته که حاصل رشد تکنولوژی در عرصه ی جهانی است سخن به میان آمده تا مورد شناسایی و استفاده قرار گیرد امید است، چنان که دانش آموزانی دوست دار حرفه هایی چون داستان نویسی، نمایش نامه نویسی، بازیگری و کارگردانی، روزنامه نگاری (سردبیری، گزارش نویسی، خبر نگاری و...) مترجمی و غیره

هستند. در رسیدن به توانایی های لازم در این زمینه یاری شوند زیرا پایه و بنای اصلی کلیه ی این رشته ها ادبیات و به خصوص درس انشا می باشد. دبیران گران قدر نیز مطابق با روند تدریس نکات نگارشی و ادبی کتاب فارسی در پایه های مختلف و توانایی های شناخته شده در گروه های دانش آموزی در شرایط و موقعیت های گوناگون در صورت نیاز خواهند توانست از دروس متعدد بنا بر تشخیص و صلاح دید خویش بهره مند گردند .

مهوش نوری زاده

درس اول :انواع نوشته

برای آموزش بهتر نوشتن باید انواع نوشته های موجود را بشناسیم. تا در هنگام لزوم بتوانیم از هر یک از آن ها استفاده مناسب کنیم .

طبقه بندی انواع نوشته ها به فراخور هدف ، مخاطب ، موضوع و پیام ،ویژگی هایی دارد که به چند اعتبار طبقه بندی می شوند.

- ۱- به اعتبار زبان و بیان (علمی ، ادبی ، اداری ، روزنامه ای ، گفتاری ، کودکانه ، ...)
- ۲- به اعتبار محتوا و موضوع (دینی و مذهبی ، ادبی و هنری ، سیاسی و اجتماعی ، فلسفی و عرفانی ، تعلیمی و اخلاقی ، ورزشی و...)
- ۳- به اعتبار قالب (انشا /قطعه ادبی ، مقاله ، داستان ، گزارش ، فیلم نامه / نمایش نامه ، نامه ، مصاحبه ،...)
- ۴- به اعتبار حجم (کوتاه ، متوسط ، بلند)

۵- به اعتبار مخاطب (دانشگاهی ، دانش آموزی ، عمومی ، کودکانه ،...) ^۱

پس از آشنایی اجمالی به انواع نوشته و باز شناسی انواع نوشته هر فرد می تواند براساس نیاز خود و تشخیص مخاطبان یا موضوع مورد بیان نوع نوشته خود را مشخص سازد. که هدف این کتاب نیز یاری افراد در رسیدن به این توانایی می باشد .

تمرین :

۱- با توجه به طبقه بندی انواع نوشته چهار نمونه را انتخاب کرده سپس برای هر نوع از آن ها متن های متناسب ی را در حداقل یک بند (سه یا چهار سطر) از کتاب ها و روزنامه ها جدا کرده و در کلاس مطرح کنید .

۲- چهار کتاب را به صورت اتفاقی از کتابخانه مدرسه جدا سازید و با نگاه اجمالی به شناسه ابتدای کتاب و فهرست ها و تورقی ساده در

^۱ دکتر حسن ذوالفقاری در کتاب کار و نگارش انشا / ج / ۱

آن نوع نوشته های آن ها را از نظر هدف ، مخاطب ، موضوع و پیام مشخص نمایید .

۳- به نظر شما به اعتبار حجم کوتاه ترین نوع نوشته ها یی که امروزه بسیار رایج شده کدام است. و به چه نامی مشهور می باشد. دو یا سه نمونه از آن ها را مثال بزنید .

درس دوم: گفتار و نوشتار

انسان از توانایی سخن گفتن بهره مند است. حال در بین افراد مختلف امکان بهره گیری از این امتیاز برجسته متفاوت است. به قولی بعضی ها مانند بلبل سخن می گویند و برخی بسیار کم رو و کم حرف هستند. کلاس انشا از جمله دروسی است که باید به این موضوع نیز اهمیت دهد. زیرا اکثر مواقع توانایی نوشتن افراد بر خلاف گفتارشان است. پس باید این مهارت یعنی سخن گفتن را در افراد تقویت نمود تا بتوانند بدون هیچ اضطراب یا تنشی در بین دوستان خود صحبت کنند. و پس از آن با آموزش رعایت یک سری از نکات پیام خود را به جز گفتار به صورت نوشته نیز به دیگران برسانند

سخن گفتن جزء انشا است و لازمه ی ایجاد خلاقیت در نوشتن می تواند همین باشد که گره زبان ها را

بگشاییم و فرصت هایی برای سخن گفتن فراهم
بیاوریم^۲

همه ی ما در طول زندگی خود بسیاری مواقع
ناچار به نوشتن هستیم پس لازم است قوانین
اولیه نگارش که رعایت آن ها بسیار مهم و
ضروری می باشد را بیاموزیم و هنگام نوشتن آن
ها را رعایت نماییم.

برای نوشتن کافی است آنچه را که می خواهیم به
زبان بیاوریم. یعنی حاصل فکر خود را روی کاغذ
بنویسیم اما باید به چند نکته توجه داشته باشیم :

- ۱- کلمات شکسته بکار نبریم.

- ۲- از تکرار بپرهیزیم .

- ۳- مطالب زاید را حذف کنیم .

- ۴- تا می توانیم رسا و واضح بنویسیم . چون
مخاطب را نمی بینیم و نمی توانیم با زبان
گفتار به او توضیح دهیم.^۳

^۲ دکتر محمد رضا سنگری از کتاب انشا دیدگاه ها و روش ها به

کوشش سید حسین حسینی نژاد ص ۲۸)

تمرین

۱- برای تمرین بیشتر در زمینه تقویت گفتار از هر کدام از دانش آموزان بخواهید مطلب دانستنی، علمی، حکایت داستان کوتاه و یا خاطره ای را برای دوستان در کلاس بیان کند. وحتى اگر شده دو جلسه از درس خود را برای گفتار کامل دانش آموزان اختصاص دهید. تا دانش آموزان جسارت سخن گفتن در جمع را یافته و بتوانند مفهومی را به دیگران با گفتار خود انتقال داده و سخن گفتن خود را تقویت کنند.

۲- چند کلمه با توجه به گویش روزانه و معمولی خود بگویید سپس معادل نوشتاری آن ها را بنویسید.

^۳ آقای دکتر غلامعلی حدادعادل از کتاب نوشتن رویش اندیشه از

سید حسین حسینی نژاد ص ۳۰)

۳- سعی کنید معادل گفتاری بعضی از کلمات را در گویش های رایج در استان یا منطقه ی خود یا سایر مناطق هم جوار یافته و بنویسید و آن ها را با هم مقایسه کنید.

۴- با مثال هایی در جمله مشخص کنید ذکر چه مواردی می تواند باعث رسایی و واضحی گفتار شود به صورت گروهی در این مورد پاسخ داده و تحقیق کنید .

۵- در گروه هر کدام یک مطلب کوتاه را با زبان گفتار برای دیگران نقل کنید سپس از دوستان خود بخواهید تا گفته های شما را به همان صورت گفتار نوشته با توجه به نکات مهم در نگارش که ملزم به رعایت آن ها هستیم تصحیح کنند خود نیز در این کار گفته های دوستان دیگر خود را مرتب نمایید .

۶- به مدت ۱۰ دقیقه در مورد اولین روز مدرسه خود سخن بگویید و صدای خود را ضبط

کنید سپس آن را بر روی کاغذ نوشته و
جملات را از گفتاری به نوشتاری باز نویسی
کنید .

درس سوم: روش طرح جمله از جملات

ساده شروع کنیم

ساده ترین قسمت سخن پس از ایما ، اشاره و استفاده از علائمی هم چون بوق و شیپور و آتش که مفهومی را در قدیم به مردم می رساند. بیان جملات ساده با استفاده از ترکیب واژه ها می باشد.

پس جمله سازی اولین قدم برای رساندن پیام است.

ما برای سخن گفتن پیرامون هر موضوعی از جمله آغاز می کنیم و با تمرین جمله سازی و مرتب نمودن جمله ها می توانیم به ساده بودن نوشتن پی ببریم.

تمرین

۱- از دانش آموزان بخواهید هر کدام یک واژه بیان کنند سپس همه ی واژه ها را بر روی تابلو بنویسید و از آن ها بخواهید واژه هایی را که می

توانند پیرامون یک مفهوم یا موضوع به کار برده شوند جداساخته و سپس با ساخت جملات ساده و ایجاد ارتباط بین جمله ها متن کوتاهی در مورد مفهوم مورد نظر خود تهیه نموده و با عنوان همان مفهوم به صورت موضوع انشا ارائه نمایند .

۲- تحقیق کنید مردم در زمان قدیم برای رساندن پیام های مهم از چه روش هایی استفاده می کردند . (۴ حداقل مورد مثال بزنید)

۳- با طرح ۱۰ واژه گوناگون در بین گروه هر کدام به نوبت با یک یا دو واژه ابتدا جمله بسازید سپس سعی کنید جملات ساخته شده را با کلمات و واژه ها و حروف مناسب به هم پیوند داده و متنی مناسب جهت موضوع ارائه شده بنویسید .

(مثال : موضوع : خورشید

واژه ها : تابش ، استوا ، قطب ، مستقیم ، مایل ، کوه ، دریا ، انرژی ، گرما ، سرما)